

مدرسه علمیه امام علی (ع)

عنوان:

بررسی احکام فقهی قمار از دیدگاه خاصه و عامه

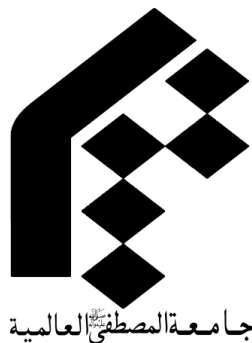
کارشناسی ارشد در رشته فقه معارف اسلامی

استاد راهنما:

استاد: محمد یوسف عابدی

دانش پژوه: شیخ شهادت حسین

۱۳۹۹ سال

Imam Ali Theological School

:Title

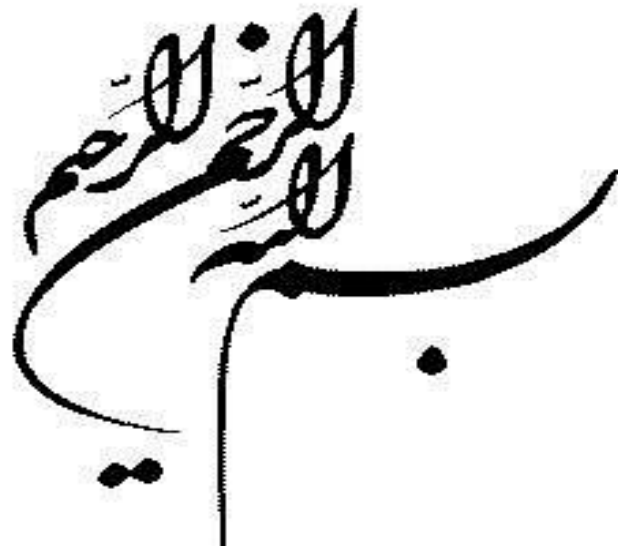
A study of the jurisprudential rules of gambling from a private and public perspective

Master's degree in Islamic jurisprudence

:Supervisor

Professor: Mohammad Yousef Abedi

Scholar: Sheikh Shahadat Hussein

✓ مسئولیت مطالب مندرج در این پایان نامه، به عهده نویسنده می‌باشد.

✓ هر گونه استفاده از این پایان نامه، با ذکر منبع، بلاشکال است و نشر آن در داخل کشور منوط به

اخذ مجوز از جامعه المصطفی (ص) العالمیه است.

تقدیم به:

نجات دهنده بشریت، حضرت مهدی موعود(عج) که امید و آرام بخش دل‌های دلدادگان و منتظران

راستینش است!

تشکر و سپاس

سپاس و ستایش بی کران از آن «او» که هستی بخش جهان، سرچشمه هر فیض و منبع هر لطفی است که به این حقیر، توفیق آن را داد تا احکام فقهی قمار از دیدگاه خاصه و عامه را بررسی و آن را بازتاب دهم
بر خود لازم می دانم از باب «من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق» از استاد محترم راهنما یوسف عابدی که از رهنمودهای ارزنده و ارزشمند ایشان بهره وافر بردم و نیز از مسئولین جامعه المصطفی (ص) العالمیه و مدرسه علمیه امام علی (ع) که زمینه این کار را فراهم نمودند، نهایت سپاس و تشکر را داشته باشم.

چکیده

از آن جایی که قمار آثار بدی در زندگی فردی و اجتماعی و نیز مادی و معنوی به جا می‌گذارد، از نظر اسلام و قرآن، قماربازی جزو رفتارهای ناهنجار معرفی شده و خداوند به صراحت در قرآن،^۱ پرهیز از قماربازی را زمینه ساز نیل به فلاح و رستگاری برمی‌شمارد. این بدان معنا خواهد بود که قماربازی، از موانع دست یابی انسان به کمالات و حرکت در مسیر آن و هویت یابی واقعی و حقیقی است. بنابراین به عنوان عامل ضدکمالی شناسایی و به شدت با آن و آثارش در زندگی فردی و جمعی بشر مقابله شده است.

در تحقیق حاضر، بررسی حکم فقهی قمار از دیدگاه فقهای اهل سنت و شیعه، مورد پژوهش قرار گرفته است. فقها و دانشمندان اسلامی به اتفاق آرا قمار، قماربازی و خرید و فروش آلات قمار را حرام دانسته‌اند. بنا بر این، قمار خود یک سری آلات و ابزار است که میان افراد به خاطر سرگرمی و تفریحی مورد استفاده قرار می‌گیرد. چرائی تحریم قمار در آیات و روایات اسلامی بدلیل این است که از اعمال شیطانی محسوب شده و در ضمن زمینه‌ساز کینه، عداوت و دشمنی در میان مردم ایجاد کرده، افراد را از خداوند، اعمال نیک و خانواده دور می‌کند؛ به عیاشی، ویلگردی، هرزگی، بی‌بندباری، ناهنجاری، ترغیب می‌کند. در جای جای قرآن کریم به مضرات و پیامدهای آن اشاره شده است. روایات اسلامی و نظریات فقهای اسلامی اعم از شیعه و اهل سنت بر تحریم قمار با تمسک به آیات و روایات به آن استدلال نموده‌اند.

این تحقیق دارای پنج فصل است که فصل اول به کلیات و تعریف واژگانی قمار، احکام، حرمت و جواز و... پرداخته است. فصل دوم، دیدگاه فقهای شیعه در باره قمار، آیات و روایات و دلایل قمار را مورد بررسی قرار داده است. فصل سوم، دیدگاه اهل سنت را در باره قمار بیان کرده است. فصل چهارم، قمار در فضایی مجازی مورد بحث قرار داده شده است و فصل پنجم به آثار و پیامدهای قمار و ضررهای دنیوی، اخروی، اجتماعی، فردی قمار را بازتاب داده است. سرانجام با یک جمع‌بندی از مجموع بحث‌ها، این پایان‌نامه، به پایان برده شده است. واژگان کلیدی: قمار، حرمت، احکام، شیعه و سنی.

بررسی احکام فقهی قمار از دیدگاه خاصه و عامه

۷	چکیده
۱	مقدمه
۳	بیان مساله
۳	پیشینه و ضرورت تحقیق
۴	فرضیهی تحقیق
۴	سوال اصلی
۴	سوالات فرعی
۴	روش تحقیق

فصل اول: مفاهیم و کلیات

۶	گفتار اول: مفاهیم
۶	۱. قمار
۶	۱-۱. قمار در لغت:
۱	۱-۲. قمار در اصطلاح
۹	۲. حرمت در لغت:

- ۲-۱. حرمت در لغت ۹
- ۲-۲. حرمت در اصطلاح: ۱۰
۳. احکام ۱۰
- ۳-۱. در لغت، ۱۰
- ۳-۲. در اصطلاح، ۱۰
۳. جواز ۱۱
۵. اختلاف فقها در مفهوم قمار ۱۲
۶. واژگان مترادف قمار ۱۳
۷. پیشینه قمار ۱۵
- گفتار دوم) کلیات ۱۸**
۱. اقسام قمار ۱۸
۲. آلات قمار ۱۹
- الف) پاسور ۱۹
- ب) شطرنج، ۲۰
- ج) مزمار ۲۰
- د) نرد ۲۰
- ه) بخت‌آزمایی ۲۱
۲. مصادیق قمار ۲۱
- جمع‌بندی ۲۵

فصل دوم: بررسی ادله قمار نزد امامیه

- گفتار اول) بررسی قمار از دیدگاه فقهای امامیه ۲۷
- گفتار دوم) بررسی ادله حرمت قمار ۳۹
- الف) بررسی قرآن کریم بر حرمت قمار ۳۹
- بررسی واژه میسر ۴۱
- أزلام و أقلام ۴۲
- ب) بررسی حرمت قمار در روایات اسلامی ۴۵
- ج) عقل، ۵۲
- د) اجماع ۵۲
- ه) کتاب ۵۲
- و) سنت ۵۴
- نتیجه گیری ۵۶

فصل سوم: بررسی دیدگاه فقهای عامه در باره قمار

- گفتار اول) بررسی دیدگاه فقهای عامه ۵۷
- اول) دیدگاه عامه نسبت به شطرنج، ۵۸
- دوم) دیدگاه عامه نسبت به شطرنج ۶۰
- سوم) دیدگاه اکثر فقهای مالکی نسبت به شطرنج ۶۱
- چهارم) دیدگاه اکثر فقهای حنفی نسبت به شطرنج ۶۲
- پنجم) دیدگاه اکثر فقهای شافعی نسبت به شطرنج ۶۳
- ششم) دیدگاه اکثر فقهای حنبلی نسبت به شطرنج ۶۵

گفتار دوم) بررسی ادله فقهای اهل سنت ۵۷

نتیجه‌گیری ۶۹

فصل چهارم: بررسی ادله قمار در فضای مجازی

گفتار اول) قمار در فضای مجازی ۷۱

الف) شرطبندی ۷۱

۱. دلایل شرط بندی ۷۱

دلایل گسترش شرطبندیهای اینترنتی ۷۲

۲. عواض شرطبندیها ۷۳

۱-۲. دغدغه‌های خانواده‌ها و شرطبندیهای اینترنتی ۷۳

۲-۲. ترویج قانون‌گریزی و درآمد نامشروع ۷۳

۲-۳. عدم آگاهی از پیامدها: ۷۴

۲-۴. کسب لذتهای زودگذر ۷۴

۳. مجازات شرطبندی ۷۴

ب) مسابقات پیامکی ۷۵

ج) مسابقات قرعه کشی ۷۶

گفتار دوم) وظیفه رسانه‌ها ۷۱

الف) استفتائات حکم قمار و آلات آن ۷۱

فوتبال با رایانه به همراه برد و باخت ۷۲

گفتار سوم) بیان راهگشا ۷۱

الف) درمان مبتلایان ۷۱

ب) بیان درمان مبتلایان قمار ۷۲

ج) پیش بینی حوادث ۷۳

جمع بندی ۸۴

فصل پنجم : اثرات قمار

گفتار اول) اثرات فردی قمار ۸۶

مقدمه ۸۶

الف) اثرات فردی ۸۷

۱. مالی ۹۰

۲. روحی روانی ۹۱

۳. اخروی ۹۱

ب) اثر دنیوی ۹۲

۱. اقتصادی ۹۲

۲. جسمی ۹۳

۴. روحی روانی ۹۳

۳. عاطفی ۹۳

ج) اثرات اخروی ۹۵

۱. مضرات اخروی قمار در قرآن ۹۵

مضرات اخروی قمار در روایات ۹۶

گفتار دوم) اثرات اجتماعی ۹۸

۱. خانوادگی ۹۸

۲. اجتماعی ۹۸

نتیجه گیری ۱۰۰

فهرست منابع : ۱۰۳

مقدمه

قمار و قماربازی در هرکشوری طبق راه و روشی فرهنگی موجود در آن کشور رایج است؛ اجرا می‌گردد. منتهی در کشورهای اسلامی بخاطر پیامدهای و ضرر و زیان‌های فردی، اجتماعی، اقتصادی بر جوامع وارد می‌کند؛ حرام دانسته شده است. طبق دستور اسلام کسی که مرتکب قماربازی شود؛ شامل ادله حرمت قمار می‌شود و مرتکبین آن مجازات می‌گردد. بنابر این، در ابتدا باید بدانیم قمار چیست؟ دیدگاه فقهای اسلامی اعم از شیعه و اهل سنت نسبت به قمار چیست؟.

قمار به معنای انجام کاری بر مبنای شرط بندی است که به موجب آن یکی از طرفین ملزم به پرداخت مال معین و یا انجام عمل خاصی برای شخص برنده می‌شود که شرعاً این کار حرام می‌باشد. استفاده از آلات قمار حتی بدون برد و باخت و شرط بندی هم حرام است و مالی که از این راه به دست می‌آید نیز شرعاً حرام بوده و تصرف در آن جایز نیست. در آیات، روایات و متون دینی نکوهش‌های شدیدی نسبت به قماربازی وارد شده است؛ چرا که به فرموده قرآن کریم قماربازی موجب ایجاد کینه و دشمنی^۲ در بین مردم، موجب هرزگی، عیاشی و دوری از یاد خدا و نماز می‌شود و چنین شخصی به راحتی دست به هر جنایتی می‌زند؛ لذا در شریعت اسلامی مورد نهی قرار گرفته است. قمار، یکی از بزرگ‌ترین عوامل پیدایش هیجان کاذب است و موجب بروز بسیاری از بیماری‌ها می‌شود و با درصد قابل توجهی از جنایات رابطه مستقیم دارد و موجب ضررهای اقتصادی و اجتماعی فراوانی است؛ از این رو اسلام به منظور جلوگیری از رواج چنین آفتی تمام وسائل قمار و هرگونه ارتباط و پرداختن به آن را تحریم نموده تا ریشه آن در جامعه خشکانده شود.

اسلام مثل سایر ادیان برای کارها و شغل‌های که برای انسان ضرر و زیان فردی، جمعی، اقتصادی و خانوادگی وارد می‌کند؛ حکم جداگانه‌ای دارد؛ قمار، شراب و مایعات مسکرکه به عقل، هوش، جسم و سلامتی انسان ضرر می‌رسانند، حکم ممنوعیت و حرمت بر آن مترتیب کرده‌اند. در

۲. مانده / ۹۱.

این پژوهش تصمیم بر آن است که در باره قمار و قماربازی و انواع آن، تایخچه، اقسام و احکام قمار از دیدگاه اسلام و فقهای شیعه و اهل سنت و مضرات آن مورد بحث و بررسی قرار می گیرد.

بیان مساله

مساله قمار و قماربازی یک مساله چالشزاست که تمامی کشورهای اسلامی و غیر اسلامی به این چالش روبرو است. به گونه‌ای که تمام کشورهای جهان برای این مساله قانون کیفری و جزائی وضع نموده‌اند؛ تا بتوانند جلوی این کار را گرفته و مردم را از این مریض خطرناک و خانمان سوز نجات بخشند.

بنا براین، ما برآن شدیم تا موضوع قمار و قماربازی را از لحاظ دینی، اسلامی - قرآنی و روایی مورد بررسی قرار داده و حکم اسلامی را از دیدگاه شیعه و اهل سنت و احکام و دلایل و مدارک آن، تا روشن گردد که قمار و قماربازی چه اثرات و پیامدهای روی زندگی مردم و خانواده‌ها و جامعه از لحاظ فردی، جمعی، اقتصادی، خانوادگی و اخلاقی می‌گذارد؛ مورد توجه قرار بدهم و اسلام چه مجازات‌های برای این مساله وضع کرده‌اند.

پیشینه و ضرورت تحقیق

با توجه به بررسی‌های انجام شده، پژوهشی با این ویژگی ("تا آنجای که من تحقیق کردم" مقایسه‌وی میان شیعه و اهل سنت)، صورت نگرفته است. بدین سبب سعی نگارنده بر این است که گامی و لو کوچک در این وادی برداشته شود.

ضرورت تحقیق در یکی از مسایل بسیار مهم اجتماعی مثل حکم قمار و قماربازی در اسلام که نمی‌شود به راحتی از کنار آن گذشت کرد؛ مورد توجه قرار داده شود و گرفتار شدن اجتماع به این مساله دارای پیامدهای بسیار خطرناک است؛ لذا ضرورت پیدا می‌کند که احکام قمار و قماربازی و راه‌های نجات از این پدیده شوم اجتماعی و گرفتار شدند به این پدیده وهشتناک، برای مردم بویژه جوانان و نوجوانان روشن گردد.

کلیات: ۴

فرضیه‌ی تحقیق

۱. از دیدگاه فقهای شیعه و اهل سنت قمار و قماربازی حرام است.
۲. از دیدگاه آیات و روایات بازی با آلات قمار حرام است.
۳. قمار و قمار بازی هم مفسد اجتماعی، اقتصادی، فردی و خانوادگی را به دنبال دارد.

سوال اصلی

۱. حکم فقهی قمار و قماربازی از دیدگاه خاصه و عامه چیست؟

سوالات فرعی

۱. حکم فقهی قمار از دیدگاه شیعه چیست؟
۲. اهل سنت در باره قمار و قماربازی چه حکم دارند؟
۳. آیات و روایات در باره قمار و قماربازی چه حکم دارند؟

روش تحقیق

روش تحقیق؛ تحلیلی، توصیفی است. آثار چالشزای قمار و قماربازی، احکام آن، پیامدهای اجتماعی، فردی و اقتصادی آن در طول تاریخ در میان فقهای اسلامی مساله‌ساز بوده هست. روش گردآوری کتابخانه‌ای است بنابراین همه اطلاعات گردآوری شده از کتابخانه‌ها، مراکز علمی و منابع چون: کتاب، نشریه، مجله، پایان نامه و نگاه به آثار و نظریات فقهای اسلامی است.

فصل اول: مفاهیم و کلیات

فصل اول : مفاهیم و کلیات.....۶

گفتار اول: مفاهیم

۱. قمار

۱-۱. قمار در لغت:

قمار یک نوع بازی است که با آلات مخصوص و با قصد و نیت خاص میان گروه‌ها، بشرط برد و باخت انجام می‌شود. در کتاب‌های مختلف لغات عربی و فارسی معنا شده است که به نمونه‌های اشاره می‌گردد:

قمار یا مَنگیا^۱ (به انگلیسی: **Gambling**) شرط‌بندی بر سر پول، یا هر چیز دارای ارزش اقتصادی، با پیشامد و نتیجه نامشخص، که با هدف برنده شدن پول یا هرکالای با ارزش دیگر انجام می‌گیرد؛ اطلاق می‌شود.

قمار می‌تواند به صورت سازماندهی شده، در مراکزی به نام قمارخانه، که توسط فردی بی‌طرف مدیریت می‌شود، انجام بگیرد.^۲ در کتاب‌های عربی چنین معنا کرده‌اند «قامر الرجل مقامرهُ و قمارا: راهنه و القمار المقامرهُ»^۳ قمار گروبنندی در بازی با آلات معروف و ساخته شده از برای قمار است. «الرهن علی اللعب بشئ من الآلات المعروفهُ» هر نوع بُرد و باخت به وسیله اسباب مختص برای این کار و یا وسائلی که عرفاً و عادتاً برای این عمل بکار می‌رود، قمار به شمار می‌آید. و جماعتی گفته‌اند: که بر بازی با اشیای مزبور اطلاق می‌شود و لو توأم با رهن نباشد.^۴ معنای مختلف برای قمار بیان شده است قدر جامع آن این است که بازی باآلات قمار که در آن بُرد و باخت و یا سود، عوضی و گرو وجود داشته باشد؛ قمار گفته می‌شود.

اکنون ماده «قمر» در مهم‌ترین کتب لغت بررسی می‌شود:

۱. محمد دهخدا، لغت نامه دهخدا.

۲. ویکی پدیا(دانشنامه آزاد)

۳. لسان العرب، ماده «قمر» ج ۵، ص ۱۱۵.

۴. مرتضی، انصاری، مکاسب محرمة، ج ۱، ص ۳۷۱، مجمع البحرین، ج ۵، ص ۱۱۵.

فصل اول : مفاهیم و کلیات.....۷

۱. معجم مقائیس اللغه: القاف و المیم والراء اصل صحیح يدل على بياض في شئ ثم يفرع منه... و القمار من المقامره فقال قوم: هو شاذ عن الاصل الذي ذكرناه و قال آخرون بل هو منه و ذلك ان المقامر يزيد ماله و ينقص و لا يبقى على حال.

صاحب معجم مقائیس اللغه در مفهوم قمار، گروگذاری را شرط می‌داند؛ زیرا پس از بیان اینکه ماده «قمر» به معنای سفیدی هر چیزی است می‌گوید برخی قمار را از این ماده ندانسته‌اند و برخی دیگر از آن جهت که شخص مقامر همانند «ماه» آرام آرام در مال خود کم و یا زیاد می‌کند از این ماده دانسته‌اند.^۱

۲. المصباح المنیر، قامرته قمارا من باب قاتل فامرته قمر... غلبته فی القمار. علامه قیومی قمار به فتح قاف را مصدر باب مفاعله دانسته است و آن را به معنای غلبه و پیروزی می‌داند ولی راهنه را در آن شرط نمی‌کند.

۳. مجمع البحرین، اصل القمار الرهن على اللعب بالشي من هذه الاشياء و ربما اطلق على اللعب بالخاتم و الجوز.

علامه طریحی نیز در صدق مفهوم قمار لعب و راهنه را شرط می‌کند. وی می‌نویسد: «اصل قمار عبارت است از راهنه در بازی با یکی از این وسائل مخصوص و چه بسا قمار بر بازی با انگشتر و گردو نیز اطلاق گردد».^۳

۴. لسان العرب، قامر الرجل مقامرًا و قمارا: راهنه، و هو التقامر و القمار المقامرۀ و تقامروا لعبوا القمار. صاحب لسان العرب نیز در صدق مفهوم قمار لعب و راهنه را شرط کرده است.^۴

۵. صحاح جوهری، قمرت الرجل اقرمه بالكسر قمرًا، اذا لاعبته فيه فغلبته و قامرته فامرته اقرمه بالصم قمرًا، اذا فاخرته فيه فغلبته. جواهری نیز در صدق مفهوم قمار لعب و مغالبه را شرط کرده است.^۱

۱. احمد بن فارس، ابوالحسین، معجم مقائیس اللغه، مصحیح: عبدالسلام محمد هارون، قم: ۱۴۰۴.

۲. فیومی، احمد بن محمد مقری، المصباح المنیر، قم: منشورات دار الرضی، بی‌تا.

۳. طریحی، فخر الدین، مصحح: سید احمد حسینی، مجمع البحرین، ص ۵۶.

۴. این منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، ص ۲۷.